

KAROLINA WIĘCKOWSKA

 <http://orcid.org/0000-0001-5517-150X>

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Wydział Prawa i Administracji

Impresje o godności zwierząt na przykładzie rozwiązań prawnych Szwajcarii

Pojęciu godności człowieka poświęcamy wiele naukowej uwagi. O godności rozpisują się filozofowie, etycy oraz prawnicy. Powszechnie upatrujemy w niej ostoję dla poszanowania woli i autonomii. Uznaliśmy, że przysługuje każdemu, po prostu z racji bycia człowiekiem, przez co każdemu dana jest w równym stopniu. Z pojęcia godności wyprowadzamy pretensje do godnego traktowania, życia, zarobków, a nawet do godnego umierania. Chcemy, aby nasze życie było szczęśliwe, pozbawione strachu, lęku czy bólu oraz aby respektowana była nasza wolność. Ta optyka determinuje także ustawodawstwo, które przy wprowadzaniu jakichkolwiek regulacji musi mieć na względzie ową godność wyartykułowaną w ustawie zasadniczej.

A gdybyśmy wprowadzili pojęcie godności także w odniesieniu do zwierząt? Choć pomysł brzmi dość kontrowersyjnie, to jednak istnieje państwo, w którym konstytucja gwarantuje poszanowanie nie tylko godności człowieka, ale także godności stworzenia (*Würde der Kreatur*).

Celem niniejszego artykułu jest przybliżenie pojęcia owej godności oraz próba odpowiedzi na pytania: czy uznanie na gruncie prawa, że zwierzęta mają godność, będzie przekładało się na ich lepsze traktowanie, zagwarantowanie im życia w dobrostanie czy godnej śmierci; czy ustawy mające na celu ochronę zwierząt będą przewidywały jakieś ekstraordynaryjne rozwiązania niespotykane w innych europejskich krajach? I wreszcie, jak w kraju, w którym zwierzęta otrzymują przymiot godności, możliwe jest ich przemysłowe hodowanie, przeprowadzanie doświadczeń czy masowe zabijanie? Na wstępie warto jednak przybliżyć okoliczności wprowadzenia owego neologizmu i wyjaśnić pojawiające się wątpliwości.

Elementy pojęcia g o d n o ś ć s t w o r z e n i a

Choć ochrona zwierząt w Szwajcarii ma niewątpliwie wielowiekową tradycję¹, to geneza wprowadzenia pojęcia godności stworzenia nie ma swojego źródła w chęci nadania zwierzętom szczególnej pozycji. Termin *Würde der Kreatur* został wprowadzony w związku z rozwojem nowych nauk biologicznych i społeczną obawą o zbyt dużą ingerencję w człowieka².

Efektom wniesionych inicjatyw oraz działań Parlamentu jest obecne brzmienie artykułu 120 konstytucji Szwajcarii *Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft* (dalej określana jako BV). Gwarantuje on, że w zakresie medycyny reprodukcyjnej oraz inżynierii genetycznej nie będzie dochodziło do naruszeń, ust. 2 tegoż artykułu stanowi natomiast, że przy wydawaniu przepisów dotyczących postępowania z nasieniem i materiałem genetycznym uwzględniona będzie godność stworzenia. W tym miejscu rodzi się kilka zasadniczych pytań: czym jest owa godność, co będzie stanowiło jej naruszenie lub nadużycie³, którym stworzeniom przysługuje przymiot godności oraz w jakim stopniu należy ją uwzględnić?

W literaturze niemieckiej proponowany jest podział na godność przypadkową (warunkową) oraz konieczną (nieodłączną)⁴. Poprzez godność przypadkową (używa się także pojęcia *Leistung*, tj. osiągnięcie) rozumieć należy pewną właściwość zmienną. W związku z tym w zależności od sytuacji nasze „godne zachowanie” będzie przybierało różną formę. W praktyce oznacza to, że gdy przyjmujemy takie rozumienie pojęcia godności, to jednocześnie uznajemy, że nie każdemu będzie ona przydzielona w równym stopniu, czyli nie każdy będzie jej posiadaczem w pełni⁵. Godność konieczna (inaczej określana jako *Mitgift*, tj. posag) jest czymś stałym, nieodłącznym i jej istnienie nie jest warunkowane żadnymi czynnikami zewnętrznymi. W przypadku wyrażenia *Würde der Kreatur*

¹ Początkiem ustawodawstwa w zakresie humanitarnej ochrony są kantonalne postanowienia karnoprawne wprowadzone we wszystkich kantonach na przestrzeni lat 1842–1885. Dodatkowo w 1893 roku, w wyniku referendum, wprowadzono do konstytucji artykuł, który bez żadnego wyjątku zakazywał uśmiercenia zwierzęcia bez uprzedniego ogłuszenia przed wykrwawieniem.

² Dyskusje o konieczności zmiany prawa pojawiły się po doniesieniach medialnych o narodzinach Louise Brown jako pierwszego „dziecka z probówki”. Projekt zmiany konstytucji, który po wielu latach doprowadził do wprowadzenia pojęcia godności stworzenia, nosił tytuł *Gegen Missbräuche der Fortpflanzungs- und Gentechnologie beim Menschen* (tj. przeciwko nadużyciom w zakresie reprodukcji i inżynierii genetycznej w stosunku do ludzi).

³ R.J. SCHWEIZER, P. SALADIN: *Kommentar zur Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft*. Basel–Zürich–Bern 1996, s. 80. Cyt. za: P. KREPPER: *Zur Würde der Kreatur in Gentechnik und Recht – Thesen zum gentechnischen Umgang mit Tieren in der Schweiz unter Berücksichtigung des internationalen Rechtsumfelds*. Dissertation. Bern 1998, s. 357.

⁴ S. ODPARLIK, P. KUNZMANN: *Eine Würde für alle Lebewesen?*. München 2007, s. 120.

⁵ Ibidem.

wyduje się jasne, że godność będzie rozumiana właśnie jako element konieczny, przypisany, nieodzowny i przysługujący wszystkim w takim samym stopniu.

Nie tylko pojęcie godności jest niejasne i trudne do zdefiniowania. W praktyce okazało się, że użyte w wyrażeniu słowo *Kreatur* również może budzić wiele wątpliwości. Zobligowanie do ideologicznej neutralności nie pozwala przyjąć religijnego znaczenia pojęcia, czyli że przez *Kreaturen* należałoby uznać wszystko to, co zostało stworzone przez Stwórcę. Wskazuje się, że – z punktu widzenia medycyny reprodukcyjnej i inżynierii genetycznej – konstytucyjny neologizm należy rozumieć zgodnie z powszechnie przyjętym sposobem użycia tego słowa, czyli jedynie w odniesieniu do istot żywych (*Lebenswesen*)⁶. Pojęcie *Kreatur*, odpowiednio we francuskiej wersji – *organisme vivant*, według niektórych odnosi się we wszelkich wersjach językowych jedynie do zwierząt i roślin, a nie do wszystkich pozostałych organizmów jak bakterie czy grzyby, które zgodnie z biologiczną klasyfikacją nie są ani zwierzętami, ani roślinami, mimo że mogą się rozmnażać i przekazywać materiał genetyczny. Wprawdzie kompetencje ustawodawcze federacji, o których mowa w ust. 1, będą się do nich odwoływały, jednak nie zostały one wymienione w ust. 2 stanowiącym o godności stworzeń. W przeciwnym wypadku ryzykowalibyśmy koniecznością rozmawiania o godności bakterii⁷.

Pewne wątpliwości pojawiły się także w związku z zakresem zastosowania artykułu nakładającego obowiązek uwzględniania godności stworzenia. Obecny art. 120 stanowi, że „Federacja wydaje przepisy o postępowaniu z nasieniem i materiałem genetycznym zwierząt, roślin i innych organizmów. Uwzględnia przy tym godność stworzenia [...]”⁸. Zakresem tego przepisu nie zostały zatem objęte tradycyjne metody chowu ani biologiczne procesy, a jedynie postępowanie z nasieniem i materiałem genetycznym⁸. W związku z powyższym pozornie wydawać by się mogło, że godność stworzenia będzie odgrywała rolę jedynie w tym ograniczonym zakresie. Niemniej jednak od początku trwania dyskusji było jasne, że za pomocą takiego sformułowania uznane zostanie nowe dobro konstytucyjne, którego istnienie będzie bezsprzeczne, także w innym kontekście i w odniesieniu do innych sytuacji⁹. Użyte przez ustawodawcę sformułowanie zakłada bowiem, że godność stworzenia będzie chroniona nie tylko w dziedzinie inżynierii genetycznej. Dotyczy ono całego szerszej postrzeganego stosunku

---

⁶ I. PRAETORIUS, P. SALADIN: *Die Würde der Kreatur* (Art. 24 novies Abs. 3 BV). Schriftenreihe Umwelt Nr. 260. Bern 1996, s. 31.

⁷ D. RICHTER: *Die Würde der Kreatur Rechtsvergleichende Betrachtungen*. „Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht. Heidelberg Journal of International Law” 2007, nr 67, s. 330.

⁸ *Die schweizerische Bundesverfassung. Kommentar*. Art. 120 Rz. 11. Red. B. EHRENZELLER, PH. MASTRONARDI, R.J. SCHWEIZER, K.A. VALLENDER. ZÜRICH 2002. Cyt: za: D. RICHTER: *Die Würde der Kreatur...*, s. 330.

⁹ *Ibidem*.

prawnego pomiędzy człowiekiem a zwierzęciem, także w związku z doświadczeniami przeprowadzanymi na zwierzętach, hodowlą zwierząt, postępowaniem ze zwierzętami domowymi, a nawet w odniesieniu do myślistwa¹⁰. Z drugiej strony przeciwko analogicznemu obowiązkowemu uwzględnianiu godności w innych sytuacjach może świadczyć, że ani art. 80 BV, odnoszący się *stricte* do ochrony zwierząt, ani art. 73 BV, mówiący o zrównoważonym rozwoju środowiska, nie wskazuje na konieczność jej uwzględniania¹¹.

Podjętą przez Federalną Komisję Etyczną ds. inżynierii genetycznej w obszarach pozaludzkich oraz Federalną Komisją ds. badań na zwierzętach próbę wyjaśnienia koncepcji godności stworzenia zrealizowano jedynie pośrednio, ponieważ nie zostało powiedziane, czym wielokrotnie przytaczana godność jest, ani w jaki sposób możemy zdecydować, czy danemu organizmowi przymiot godności przysługuje. Komisje poprzestały jedynie na określeniu, jakie zachowania mogłyby naruszać tę godność zaznaczając, że chodzi jedynie o kręgowce. Jak szczerze przyznali autorzy oświadczenia „dużo trudniej jest określić, co oznacza uwzględnienie godności roślin czy »niższych« zwierząt”. Jako zachowania naruszające godność zwierząt autorzy zdecydowali się uznać: nieuzasadnione zadawanie bólu, powodowanie cierpienia albo krzywdzenie zwierząt, a także nieusprawiedliwione straszenie; zmienianie ich wyglądu, upokarzanie ich oraz nadmierna instrumentalizacja. Pojęcie godności ustalono zatem jedynie od strony negatywnej, określając, co jest jej naruszeniem i czego wobec tego nie wolno nam czynić. Dodatkowo, nawet jeżeli sformułowania te są w większym lub mniejszym stopniu trafne i dzięki temu zagwarantowana byłaby ochrona zwierząt, to nie mają one żadnej mocy wiążącej. Warto także zauważyć, że komisje stoją na stanowisku, że konstytucja szwajcarska wcale nie wymaga od nas, abyśmy nigdy nie naruszali tej godności. Jeżeli będziemy mieli dobry powód po temu, to będziemy moralnie i prawnie usprawiedliwieni.

Godność człowieka a godność stworzenia

Kolejnym aspektem budzącym wiele wątpliwości i kontrowersji jest ustalenie relacji, jaka zachodzi pomiędzy godnością człowieka a godnością stworzenia. Szwajcarski Federalny Sąd Najwyższy uznawał istnienie godności człowieka jako „niepisane prawo podstawowe” na długo przed jej wyraźnym włączeniem do konstytucji. Twierdzono, że godność człowieka jest niezbywalnym warun-

---

¹⁰ A.F. GOETSCHEL: *Tierschutzrecht im Wandel Neuere Entwicklungen in der Schweiz und der BRD*. „ALTEX” 1994, nr 3, s. 137.

¹¹ Ibidem.

kiem istnienia praw osobistych¹². W nowo uchwalonej konstytucji godność człowieka znalazła się w rozdziale 1 regulującym prawa podstawowe (obok m.in. równości wobec prawa). Artykuł 7 BV stanowi, że „godność człowieka należy szanować i chronić”¹³. Dodatkowo art. 119 BV, który porusza kwestię sztucznego zapładniania i inżynierii genetycznej w odniesieniu do człowieka, stanowi, że „człowiek jest chroniony przed nadużyciami sztucznego zapładniania i inżynierii genetycznej”. Federacja wydaje natomiast przepisy o obchodzeniu się z ludzkim nasieniem i materiałem genetycznym. Troszczy się przy tym o ochronę ludzkiej godności, osobowości i rodziny¹⁴.

Federalna komisja etyczna ds. biotechnologii w obszarach pozaludzkich¹⁵ w wystosowanym przez siebie oświadczeniu uznała, że stosunek między godnością człowieka a godnością stworzenia można opisać słowami „vergleichbar, aber nicht gleich”, czyli „porównywalne, ale nie jednakowe”¹⁶. Zasadniczo, w tym zakresie można wskazać dwie tendencje: z jednej strony uznaje się, że pojęcia te są semantycznie identyczne, z drugiej zaś pojawiają się opinie, że oba te wyrażenia mają całkiem odmienne znaczenie i przedstawiają dwie różne koncepcje¹⁷.

Źródłem problemów w dążeniu do zrozumienia treści pojęcia godności stworzenia jest istnienie pewnej analogii pomiędzy nim a pojęciem godności człowieka, która *de facto* w większości swoich historycznych postaci charakteryzowała się całkowitym odseparowaniem od pozaludzkich stworzeń. Prawie zawsze, kiedy rozpatruje się godność człowieka albo jej historycznego poprzednika – „podobieństwo boskie” (*Gottebenbildlichkeit*) konieczne jest rozważenie, co odróżnia człowieka od zwierzęcia. Przez wiele lat pojęcie godności służyło do podtrzymywania specjalnego statusu człowieka będącego w opozycji do innych istot żyjących. Było ono wyrazem najwyższej, nadrzędnej pozycji, jaką – z filozoficznego punktu widzenia – zajmują ludzie ze względu na umiejętności rozumowania i poczucie moralności oraz – z perspektywy teologicznej – z uwagi na podobieństwo do Boga¹⁸.

Według większości opinii godność człowieka znajduje swoją podstawę w prawie natury, a nie w prawie pozytywnym, w związku z czym ma charak-

¹² D. RICHTER: *Die Würde der Kreatur...*, s. 340.

¹³ *Konstytucja Federalna Konfederacji Szwajcarskiej*. Przeł. Z. CZESZEJSKO-SOCHACKI. Warszawa 2000.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Eidgenössische Ethikkommission für die Biotechnologie im Ausserhumanbereich.

¹⁶ H. BARANZKE: *Eine spezifische Würde von Tieren und Pflanzen? Begriffe – Rezeptionen – Intentionen Herausforderungen*. W: S. ODPARLIK, P. KUNZMANN: *Eine Würde...*, s. 9.

¹⁷ EADEM: *Why should we make a difference? How dignity can work in animal ethics*. „Bioethica Forum” 2012, t. 5, nr 1, s. 4.

¹⁸ *The Dignity of Animals*. Red. Federal Ethics Committee on Non-Human Biotechnology (ECNH) and Federal Committee on Animal Experiments (FCAE). Przeł. N. CHISHOLM. Berne 2008. Dostępne w Internecie: www.ekah.admin.ch [data dostępu: 12.12.2018].

ter uprzedni i istnieje niezależnie od podejmowanych decyzji państwowych¹⁹. Godność ludzka jest podstawową gwarancją, że istoty ludzkie będą traktowane jako niezależne podmioty, zabraniając jednocześnie ich degradacji do poziomu zaledwie rzeczy²⁰. Do podstawowych imperatyw związanych z ludzką godnością należy zakaz tortur, dyskryminacji czy poniżającego traktowania.

Podobieństwo do godności stworzenia jest niewątpliwe: obie służą za podstawę obrony przeciwko arogancji władzy i obie nie mogą być zdefiniowane poprzez pozytywne wyliczenie wszystkich zastosowań²¹. Gdybyśmy jednak zdecydowali się w całości uznać, że obie koncepcje godności są tożsame, to wiązałyby się to z bardzo daleko idącymi skutkami dla naszej relacji człowiek–istoty pozaludzkie. Dotychczasowa całkowita instrumentalizacja zwierząt dla naszych własnych celów, np. masowy chów zwierząt na farmach czy wykorzystywanie zwierząt do doświadczeń, byłoby nie do pogodzenia z właśnie tak rozumianym pojęciem godności²². Z tego też powodu część autorów skłania się bardziej w stronę odrębnej interpretacji tego pojęcia²³, przede wszystkim uznając, że godność stworzenia nie ma wartości absolutnej, a zatem może zostać poddana procesowi ważenia²⁴ wraz z innymi dobrami prawnie chronionymi. Dodatkowym argumentem za przyjęciem wskazanego stanowiska jest fakt, że ustawodawca nakazuje nam „uwzględnić godność”, co pozwala nam uznać, że wymaga ono absolutnego zastosowania²⁵.

Podsumowując, należy podkreślić, że jak dotąd nie wykrystalizowało się jednolite rozumienie koncepcji godności stworzenia. Problem ten ma po części swoje źródło w niepewnej pozycji zwierząt, gdyż nie traktujemy ich jak ludzi, ale nie są one także rzeczami.

---

¹⁹ PH. MASTRONARDI: *Menschenwürde als materielle „Grundnorm” des Rechtsstaates?*. W: *Verfassungsrecht der Schweiz*. Red. J.F. AUBERT, J.P. MÜLLER. Zürich 2001, s. 8; I. PRAETORIUS, P. SALADIN: *Würde der Kreatur...*, s. 29.

²⁰ M. MICHEL, E. SCHNEIDER KAYASSEH: *The Legal Situation of Animals in Switzerland: Two Steps Forward, One Step Back – Many Steps to go*. „Journal of Animal Law” 2011, nr 7, s. 5.

²¹ A.F. GOETSCHEL: *Würde der Kreatur als Rechtsbegriff und rechtspolitische Postulate daraus*. Bern 2002, s. 5.

²² A. BRENNER: *UmweltEthik. Ein Lehr- und Lesebuch*. Fribourg 2008, s. 171.

²³ PH. BALZER, K.P. RIPPE, P. SCHABER: *Menschenwürde vs. Würde der Kreatur*. München 1999, s. 35.

²⁴ J.F. AUBERT, P. MAHON: *Petit commentaire de la Constitution fédérale de la Confédération suisse du 18 avril 1999*. Art. 7 BV para. Zürich 2003. 5. Cyt: za: M. MICHEL, E. SCHNEIDER KAYASSEH: *The Legal Situation of Animals...*, s. 7.

²⁵ I. PRAETORIUS, P. SALADIN: *Würde der Kreatur...*, s. 29.

Implementacja pojęcia godności

Konsekwencją wprowadzenia art. 120 BV było przenikanie pojęcia godności także do innych ustaw. Pierwszą, w której pojawiło się to pojęcie, była ustawa dotycząca inżynierii genetycznej w obszarach pozaludzkich²⁶. W roku 2008 natomiast ustawa o ochronie zwierząt z godności stworzenia wyprowadziła tzw. *Würde der Tiere*, czyli godność zwierząt.

Ogólna zasada konstytucyjna stanowiąca o godności istot wyznacza granicę stosowania i wykonywania tego fundamentalnego prawa w odniesieniu do zwierząt, zakazuje bowiem genetycznej ingerencji w genomy zwierzęcych embrionów. Nie sposób jednak uznać, że owa godność istnieje tylko w określonych sytuacjach. Uznanie godności zwierząt oznacza potwierdzenie wrodzonej i nieodłącznej wartości oraz poszanowanie zwierząt w ich istocie i odmienności. Godność jest nieodzowna i dlatego powinna być postrzegana jako istniejąca wcześniej, a nie jako ustanowiona przez prawo²⁷.

Poprzednia ustawa o ochronie zwierząt²⁸ nie opierała się jeszcze na wyraźnym uznaniu istnienia godności zwierząt, nawet jeżeli już częściowo za podstawę służyło stwierdzenie, że zwierzęta „um ihrer selbst willen zu schützen sind”, czyli podlegają ochronie ze względu na nie same²⁹. W aktualnie obowiązującej federalnej ustawie o ochronie zwierząt owa godność stworzenia znalazła swoją konkretyzację jako *Würde des Tieres*, czyli godność zwierzęcia. W konsekwencji w ustawodawstwie dotyczącym zwierząt zaczęto mówić o dominującej *Interessenschutztheorie* (teoria ochrony interesów), zgodnie z którą zwierzęta nie mają żadnych praw podmiotowych, ale interesy warte ochrony np. życie wolne od bólu, cierpienia czy psychiczna i fizyczna integralność³⁰. Tak właśnie patocentrycznie umotywowana ochrona zwierząt stała się podstawą nowej szwajcarskiej ustawy o ochronie zwierząt³¹. Dodatkowo ochrona *Würde der Kreatur* albo – mówiąc ściślej słowami ustawy o ochronie zwierząt – *Würde des Tieres* ma biocentryczny wymiar, chodzi bowiem o ochronę inherentnej wartości istot żywych.

W ustawie o ochronie zwierząt słowo „godność” zostało użyte aż 9 razy. Już artykuł 1 stanowi, że celem ustawy jest ochrona godności i dobrostanu

---

²⁶ Bundesgesetz über die Gentechnik im Ausserhumanbereich z 21 marca 2003. AS 2003 4803.

²⁷ V. GERRITSEN: *Animal Welfare in Switzerland – constitutional aim, social commitment, and a major challenge*. „Global Journal of Animal Law” 2013, nr 1.

²⁸ Tierschutzgesetz z 9 marca 1978 (TSchG). AS 1981 562.

²⁹ CH.A. ZENGER: *Das „unerlässliche Mass” an Tierversuchen*. Beihefte zur „ZSR” 1989, nr 8, s. 50.

³⁰ A. F. GOETSCHEL: *Tierschutzrecht im Wandel...*, s. 133.

³¹ *Ibidem*.

zwierząt. W artykule 3 pojawiła się natomiast definicja legalna godności, zgodnie z którą przez godność należy rozumieć wewnętrzną wartość zwierzęcia, która przy obchodzeniu się z nimi musi być szanowana. Godność zwierząt jest naruszona, wtedy kiedy zwierzę jest nadmiernie obciążane i nie można tego usprawiedliwić wynikiem ważonych interesów. O obciążeniu zwierzęcia możemy mówić w szczególności, gdy zwierzęciu wyrządzany jest ból, cierpienie lub szkoda albo jeżeli jest ono narażone na strach lub upokorzenie – także wtedy, gdy znacząco ingeruje się w jego wygląd lub umiejętności czy ponad miarę się je wykorzystuje³². W kolejnym przepisie (art. 4) zamieszczono postanowienie, że nikt nie może bez usprawiedliwionego powodu sprawiać zwierzęciu bólu, cierpienia lub wyrządzać szkody, narażać na strach lub w inny sposób naruszać jego godności oraz że to Bundesrat zakazuje innych czynów, które mogłyby ową godność naruszyć. Przepis karny ustawy o ochronie zwierząt (art. 26 ust. 1 pkt. a TSChG) stanowi, że karą pozbawienia wolności do lat 3 lub grzywną ukarany będzie ten, kto umyślnie wykorzystywał zwierzę, zaniedbywał je, przemęczał lub w jakiś sposób naruszał jego godność. Warto podkreślić, że zgodnie z ust. 2, jeżeli sprawca lub sprawczyni działa nieumyślnie, to również podlega karze.

Wyliczenie zachowań stanowiących o naruszeniu godności dokonane w szwajcarskiej ustawie o ochronie zwierząt jest bardzo zbliżone do katalogu czynów stanowiących przejaw znęcania się nad zwierzęciem zawartych w polskiej ustawie o ochronie zwierząt. Czy zatem pojęcie godności realnie zmienia sytuację zwierząt? Czy dostrzeżenie owej godności uchroni je w większym stopniu przed bólem, cierpieniem i śmiercią? Aby odpowiedzieć na pytanie, warto przyjrzeć się praktyce.

Würde der Kreatur oczami sądu

Wyartykułowanie tak doniosłego określenia w ustawie zasadniczej dawało nadzieję na zmianę sposobu postrzegania zwierząt i możliwość domagania się ich lepszego traktowania. Czy tak się stało? Najślynniejszy wyrok Sądu Federalnego Szwajcarii odnoszący się do postulatu poszanowania godności stworzenia zapadł w 2009 roku.

---

³² Art. 3 a TSChG: „Eigenwert des Tieres, der im Umgang mit ihm geachtet werden muss. Die Würde des Tieres wird missachtet, wenn eine Belastung des Tieres nicht durch überwiegende Interessen gerechtfertigt werden kann. Eine Belastung liegt vor, wenn dem Tier insbesondere Schmerzen, Leiden oder Schäden zugefügt werden, es in Angst versetzt oder erniedrigt wird, wenn tief greifend in sein Erscheinungsbild oder seine Fähigkeiten eingegriffen oder es übermässig instrumentalisiert wird”.

Sprawa dotyczyła wydania pozwolenia na prowadzenie doświadczeń na zwierzętach przez dwóch naukowców. Celem eksperymentu miało być sprawdzenie, czy obwody neuronalne w korze mózgowej wszystkich ssaków są zbudowane w oparciu o te same reguły, szczególnie – czy strukturalnie i funkcjonalnie różne obszary neokorteksu (kory nowej) u szczurów, kotów i makaków wykazują w swojej podstawowej strukturze podobne neuronowe jednostki organizacyjne. Do testów naukowcy zdecydowali się wykorzystać łącznie 300 szczurów, 100 kotów i 36 małp rezus, które po testach przeprowadzonych w narkozie zostałyby uśpione. Drugi wniosek złożony przez tych samych naukowców miał na celu sprawdzenie, w jaki sposób działa system wzrokowy i jak można poprawić jego efektywność. Do tego celu badacze uznali, że konieczne będzie wykorzystanie czterech małp rezus. Małpa uczestnicząca w procedurze za właściwie rozwiązane zadanie dostawałaby kilka kropeł rozcieńzonego soku owocowego. W trakcie badań nie miałyby wolnego dostępu do wody, aby dodatkowo zmotywować ją do partycypowania w testach. Jedno zwierzę miałoby być poddawane tej procedurze przez okres od 1,5 roku do 2 lat.

Szczególnie drugi rodzaj eksperymentu wzbudził niepokój komisji etycznej ds. doświadczeń na zwierzętach. Wnioskodawcy w obliczu nieuzyskania pełnej zgody na przeprowadzenie doświadczeń i po wyczerpaniu drogi administracyjnej zdecydowali się złożyć skargę do Sądu Federalnego (*Bundesgericht*³³).

W uzasadnieniu wyroku Sąd wskazał, że „nawet jeżeli [godności stworzenia – K.W.] nie można stawiać na równi z godnością człowieka, to można domagać się jej uwzględnienia przynajmniej w niektórych aspektach przez wzgląd na bycie żywą istotą”. Sąd Federalny opowiedział się przeciwko kategorycznemu rozróżnieniu godności stworzenia od godności człowieka i zaakcentował podobieństwo obu tych koncepcji, twierdząc, że bliskość pomiędzy godnością stworzenia a godnością ludzką jest szczególnie widoczna w przypadku pozaludzkich naczelnych. Co prawda godność stworzenia nie jest absolutnie chroniona, ale podlega waznieniu interesów. W omawianym przypadku Sąd Federalny oddalił skargi jednak nie ze względu na umieszczoną w konstytucji godność stworzenia, ale używając dwóch innych argumentów: niewspółmierność cierpienia zwierząt do spodziewanych korzyści płynących z przeprowadzonego doświadczenia oraz szczególna pozycja zwierząt naczelnych, etycznie kontrowersyjna jest bowiem kwestia używania zwierząt naczelnych do celów doświadczalnych z uwagi na

---

³³ Konstytucja Szwajcarii określa w art. 188 ust. 1 Sąd Federalny jako najwyższą władzę wymiaru sprawiedliwości Federacji. Jest on niezależny i podporządkowany tylko prawu. Pełni funkcję administracyjnego organu nadzoru trzech federalnych sądów pierwszej instancji, które powstały w wyniku reformy sądownictwa: Federalnego Sądu Karnego, Federalnego Sądu Administracyjnego, Federalnego Sądu Patentowego. Zob. E. MYŚLAK: *System polityczny Konfederacji Szwajcarskiej*. Kraków 2014.

ich genetyczne podobieństwo do człowieka, a także wysoko rozwinięte zachowania społeczne³⁴.

Mimo wszystko wyrok ten ma duże znaczenie dla *Würde der Kreatur*, ponieważ po raz pierwszy stała się ona przedmiotem dyskusji Sądu Federalnego. Po wydaniu orzeczeń ponownie ożyła debata w zakresie praw zwierząt, istnienia ich godności, a także w odniesieniu do zasadności prowadzenia badań naukowych. Środowiska aktywistyczne pokładały nadzieję, że dzięki tym orzeczeniom w przyszłości, z uwagi na wielokrotnie już wspomnianą godność zwierząt, nie będzie można na nich przeprowadzać żadnych testów. Nadzieje te wydają się jednak bardzo złudne, gdyż sąd nie rozstrzygał o zasadności przeprowadzania doświadczeń a o wyrażeniu zgody na nie w oparciu o treść uzasadnienia. Dodatkowo warto zaznaczyć, że sprawa trafiła do Sądu Federalnego tylko ze względu na chęć wykorzystania zwierząt naczelných. Nikt nie kwestionował uśmiercenia szczurów czy kotów. W publicznej debacie nie podważano także wykorzystywania zwierząt w celach konsumpcyjnych lub rozrywkowych z uwagi na posiadany przez nie przymiot godności.

Wprowadzenie do konstytucji tak doniosłego pojęcia w odniesieniu do istot pozaludzkich jest niezaprzeczalnie fenomenem na skalę światową. W praktyce można zauważyć zwiększoną dążność do minimalizowania cierpienia zwierząt lub do całkowitego unikania jego zadawania o tyle, o ile jest to możliwe i nie stoi w sprzeczności z nadrzędnymi interesami człowieka. Trudno jednak stwierdzić, czy tendencja ta powstaje w związku z wyartykułowaniem godności w konstytucji, czy występuje niezależnie, stanowiąc wyraz pewnej społecznej gotowości poszanowania zwierząt przez wzgląd na nie same. Analizując przepisy szwajcarskiej ustawy o ochronie zwierząt, nie zauważa się niczego nadzwyczajnego, czego nie zawierają w większości ustawy o ochronie zwierząt w krajach europejskich. Zwierzęta nadal pełnią funkcję usługową względem ludzi, dlatego też w świetle szwajcarskiego prawa wykorzystywanie zwierząt w celach naukowych (doświadczenia na zwierzętach), rozrywkowych (cyrki, dorożki) czy ich masowe uśmiercanie w celach konsumpcyjnych, estetycznych (hodowla zwierząt na futra) lub rekreacyjnych (myślistwo) pozostaje legalne.

Śmiało można stwierdzić, że choć pojęcie godności stworzenia nie wywołało rewolucji, jakiej spodziewały się środowiska zaangażowane w walkę na rzecz zwierząt, to z całą pewnością zwróciło uwagę zarówno opinii publicznej, jak i wybitnych osób z różnych środowisk (etycznych, filozoficznych i prawniczych) na problemy zwierząt, na konieczność określenia ich pozycji oraz stopnia gwarantowanej przez państwo ochrony w odniesieniu do ich życia i śmierci.

---

³⁴ A.F. GOETSCHEL: *Tiere klagen an*. Frankfurt am Main 2013, s. 140.

AbstractThoughts about dignity based
on legal solutions in Switzerland

The Federal Constitution of the Swiss Confederation does not only guarantee respect for human dignity, but it also states that dignity of living beings is to be respected and protected. This article presents the concept of the aforementioned dignity, followed by an indication of the sources of many interpretation problems which can be caused by this neologism. Furthermore, an attempt was made to answer the question, based on an analysis of the Animal Protection Act provisions, whether the recognition under the law that animals have dignity, will translate into their better treatment, guaranteeing them welfare or decent death. The article also shows the position of the Federal Court in relation to the concept of dignity based on the case of giving permission to carry out animal testing.

Keywords:

dignity, animal dignity, animal protection, constitution

АбстрактПонятие о достоинстве
на примере швейцарских правовых решений

Конституция Швейцарии гарантирует уважение не только человеческого достоинства, но и достоинства живого существа. Автор статьи сближает такое понятие достоинства и причины многих проблем интерпретации, возникающих по отношению к этому неологизму. Анализируя положения закона о защите животных, автор также предпринимает попытку ответить на вопрос, приведет ли признание того, что животные имеют достоинство, к лучшему обращению с ними, к гарантии их благополучной жизни или достойной смерти. В статье представляется точка зрения Федерального суда применительно к понятию достоинства на основании дела, касающегося разрешения на проведение экспериментов на животных.

Ключевые слова:

достоинство, достоинство животных, защита животных, конституция

